

významných osobnostech se vzta-
hem k historiografii: Ignác Corno-
va, Mikuláš Adaukt Voigt, František
Palacký, Zdeněk Kalista. František
Kutnar, autor dosud nepřekonaných
dějin historiografie (Kutnar, Fran-
tišek – Marek, Jaroslav: *Přehledné
dějiny českého a slovenského dějepiscet-
ví I a II*, poprvé vyšlo 1973 a 1977),
v konkrétních portrétech osobností
dává nahlédnout do své dílny his-
toriografa, do způsobu nahlížení
a myšlenkových pochodů historiků

jiných i do svého vlastního způsobu
interpretace.

Knihu vhodně uzavírají *Tři zamys-
lení nad Františkem Kutnarem, jeho
životem a dílem* z pera jeho spolupra-
covníků prof. Františka Loma, Karla
Kučery a Josefa Hanzala. František
Kutnar byl člověk velice pracovitý,
systematický a pořádný. Můžeme
doutat, že k nám nepromluvil napo-
sledy, že v jeho pozůstalosti příští edi-
toři naleznou další texty, které osloví
současné historiky i národopisce.

Lydia Petrářová (EÚ AV ČR, v. v. i.)

**Ján Golian. Život ľudu detvianského.
Historicko-demografická a kultúrna sonda
do každodenného života na Podpoľaní v dlhom
19. storočí. Ružomberok: Society for Human Studies,
2019. 432 s. ISBN 978-80-972913-4-1**

Monografie podrobně popisující
populační vývoj určitého regionu
jsou obvyklým výstupem historicko-
demografického bádání. Knihu Jána
Goliana činí výjimečnou etnografic-
ký úhel pohledu, s nímž přistupuje
ke studiu dějin obyvatelstva farnosti
Detva. V mnohém ohledu svérázný re-
gion Podpoľaní byl pro práci historic-
kého demografa bezpochyby výzvou:
dynamicky se rozrůstající populace
v prostorově nehomogenní farnosti,
kdy většina obyvatel žila v odlehlých
místních částech, si vyžádala pečlivou
pozornost badatele. Výsledkem je dů-
kladná studie demografického vývoje
regionu, který se, navzdory relativní

prostorové blízkosti a etnické spříz-
něnosti svých obyvatel, výrazně lišil
od poznatků, které jsou k dispozici
pro české venkovské lokality. Pro
tuzemské badatele může být práce
zajímavá i proto, že rodinné struktu-
ry moravského a slezského venkova,
které nejsou ve srovnání s českými
příliš dobře probádány, mohly mít
přece jen blíže východoevropskému
uspořádání rodiny, jaký byl doložen
právě na Podpoľaní, zatímco české
prostředí bývá jednoznačně řazeno
k západnímu typu.

Ján Golian studoval matriky far-
nosti Detva z let 1781–1920 a v publi-
kaci prezentuje skutečně jen výsledky

svých analýz. Text nezahluje nadužíváním demografických termínů ani přemírou tabulek, mimo jiné i díky tomu, že dílčí části svých výzkumů již publikoval časopisecky. Podařilo se mu tak knihu do značné míry odlehčit a zpřístupnit i čtenářům mimo relativně úzký okruh historických demografů (kteří však bohužel budou zřejmě jako jediní schopni odhadnout a plně docenit ohromné množství času a práce, které Golian „ludu detvianskému“ věnoval).

Takřka třetina textu je věnována „základním strukturám dějin Podpoľaní“, v nichž se autor soustředí na osidlování oblasti, založení městečka Detva v 17. století a způsob hospodářského využívání zdejší krajiny, příhodné pouze pro kopaničářské obdělávání půdy spojené s chovem dobytka, zejména ovcí. Sleduje také etnické složení zdejšího obyvatelstva, které se z velké většiny hlásilo ke katolické víře a slovenskému jazyku. Velkou pozornost věnuje náboženské správě zdejší farnosti, zastavuje se i u osobností jednotlivých kněží.

Zdejší „lid“ podrobně přibližuje druhá kapitola, v níž Golian načrtává přeměnu veskrze pozitivního vnímání Detvy a Detvanů v nepříliš lichotivý obrázek divokého kraje a lidí drsných mravů. Na základě kronik, dobových etnografických prací, krásné literatury i novinových článků a děl výtvarného umění autor sleduje obrozenské vytváření ideálu Detvana-Slováka na pozadí v pravém smyslu slova malebné krajiny Podpoľaní. Nadšení pro zdejší statný a hrdý lid se koncem 19. století

změnilo v jistý despekt, když si Detva získala pověst zaostalého kraje, jehož obyvatelé mají blízko k alkoholu i násilí. „Zásľuhu“ na tom bezpochyby měly i maďarizační tendence tehdejších uherských vlád: týmž vlastnostem Detvanů, které slovanský tisk nadšeně vyzdvihoval, texty maďarských nacionalistů přisuzovaly právě opačné znaménko. Golian tyto rozpory vysvětluje v kontextu antropologické teorie vlastního a cizího, je však třeba připustit i vysloveně politické zdůvodnění.

Vlastní vývoj populace Detvy autor zkoumá na pozadí postupné kolonizace a specifické sociální struktury regionu. Centrální městečko a od roku 1811 město Detva bylo domovem jen části obyvatel farnosti, z nichž většina hospodářila na leckdy velmi odlehlých „lazech“. Jednotlivá hospodářství tvořila drobné vesničky, z nichž některé se postupem času zmožly i na zřízení vlastní školy. Mezi obyvateli centrálního městečka a horaly panovaly výrazné rozdíly i jistá nevraživost, která bránila například vzájemným sňatkům: venkované na měšťany působili neotesaně, převyšovali je však obvykle nahospodařeným majetkem. Venkovská hospodářství na Podpoľaní svým uspořádáním odpovídala východoevropskému typu rodiny, kdy na rodné usedlosti zůstávali ženatí synové se svými rodinami. Výsledkem byly velmi široké domácnosti tvořené několika rodinnými jádry, které utvářely sňatky uzavírané ve velmi nízkém věku.

Golian vývoj detvanskej populácie rekonstruuje za pomoci troch základných demografických charakteristik: sňatečnosti, porodnosti a úmrtnosti. Je zjavné, že autor provedl radu dílčích zkoumání, která sice v knize zpravidla explicitně neuvedl, ale která mu pomohla vysvětlit změny v populačním vývoji regionu. Přestože svůj výzkum postavil na agregativní, tedy anonymní „čárkovací“ metodě, byly jeho excerpce matričních záznamů velice důkladné a dokázaly zachytit i řadu individualit, které jako jakési mikropříběhy provázejí demografické analýzy. Netypické a veskrze přínosné je rovněž zapojení vzpomínek pamětníků přímo do výkladu o demografických jevech.

Ani při kvantitativních výzkumech strukturálních dějinných jevů nelze pominout vliv jednotlivce, což Ján Golian chytře ukazuje na osobnosti faráře Pitrofa, jehož nesmlouvavé pastorační metody vedly ke změně křestních jmen celé generace Detvanů a také k potření praxe nemanželských soužití. Bohužel při zmínce o konkubinátech je jindy exaktní Golianův výklad poněkud nejasný; autor uvádí, že sňatkový věk párů, které se braly až po několikaletém soužití, nelze zahrnovat do standardní statistiky prvních manželství, aniž by však upřesnil, jak s nimi ve svých analýzách naložil.

Vlastní výsledky Golianova bádání ukazují mnohé odlišnosti populačního vývoje Slovenska oproti českému

prostředí, ať už šlo o uspořádání venkovských domácností, kdy usedlost obhospodařovala široká rodina typu záduhy, nízký sňatkový věk, vysoký podíl druhých a dalších sňatků, nebo ve srovnání s Předlitavskem opožděný proces poklesu úmrtnosti. Svě poznatky autor komparuje s výsledky zahraničního bádání, vedle českých a západoevropských autorů důsledně zohledňuje práce východoevropských badatelů.

Poslední oddíl knihy je věnován „specifikům rodinného a nerodinného života“ a obsahuje dvě poněkud nesourodé, avšak velmi zajímavé podkapitoly. První se týká lidí na okraji společnosti, kam jsou zařazeni cizinci, žebráci a tuláci a vojáci či veteráni zachycení detvanskými matrikami. Druhá se vrací k úmrtnosti, konkrétně k epidemiím „černého roku“ 1873, kdy v Podpoľaní s nečekanou silou znovu udeřily neštovice, černý kašel a především mimořádně zlá epidemie cholery. Průběh šíření a dopady těchto nemocí autor vysvětluje podrobným vhladem do domácností, v nichž se objevily.

Pojetí, které Ján Golian při studiu života detvanského lidu zvolil, ukazuje zajímavou cestu, jak prezentovat výsledky historickodemografického bádání. Od autora však vyžaduje velkou dávku disciplíny nutné k seškrutání „technických“ pasáží a tabulek, otevřenost vůči interdisciplinárnímu bádání a také značnou dávku literárního talentu.

Markéta Skořepová (FF JU, České Budějovice)